

כלומר, המותר הרי שייך לכל אחד [לבעלים ולניזקים הקודמים לניזק האחרון], כפי ערכם היחסי בשור קודם לניזק אחרון זה [וכאשר מבואר במשנה לדעת רבי שמעון הסובר כרבי עקיבא].

אמר פירש רבא את דעתו של רבי מאיר:

לעולם סבר רבי מאיר כרבי ישמעאל, דאמר: בעלי חובות נינהו, ודקשיא לך: למה "אחרון אחרון נשכר", והרי "ראשון ראשון נשכר" מיבעי ליה למימר?!

ואי כרבי עקיבא, דאמר תורא דשותפי הוא, וחייב כל אחד לשאת בתשלום הניזק כפי חלקו היחסי בשור, שהרי גם שלו הוא, וחייב בנזקו, (7) אם כן:

האי "יש בו מותר יחזיר לשלפניו" וכי

הדין הוא שמן הנותר בשור לאחר גביית הניזק האחרון, גובה הניזק שלפניו את המגיע לו, ואפילו על חשבון הניזקים והבעלים הקודמים?

והרי את הנותר יחזיר לכולם מיבעי ליה לתנא למימר!

לשאר בעלי החובות אלא מהשור הניזק עצמו, וכמבואר שם בגמרא: "מהאי תורא דאזקן מיניה משתלימנא", אבל לגבי שאר נכסים, הקודם בחוב קודם לגבייה.

7. הקשו התוספות: אפילו לרבי עקיבא, למה יפסידו הניזקים, והרי אין עליהם לשמור את שורם כל זמן שלא עמדו בדין ולא באו עדים, כי מה הוא יודע אם יזכה?? ותרצו התוספות: דכיון שיש בידו להביא עדים לאלתר ולזכות מתחייב בשמירתו.

[והעירו האחרונים על דבריהם, למה העמידו דבריהם על הגמרא, והרי דברי הגמרא הן הן דברי רבי שמעון שבמשנה, ועל דבריו היה להם להעמיד את דבריהם!! וראה מה שצינו ב"ספר המפתח"].

וראה מה שכתוב ב"חידושי הגר"ח" סימן רלא, שבעל השור משלם מגופו, אפילו כשאין שמירתו עליו, כל עוד יש מי שהיה אחראי על נזקי השור, ואף כאן היות ובעלי השור אחראים על נזקי השור שוב גופים מגוף השור אפילו שההפסד הוא על הניזקים ולא על הבעלים, וראה היטב כמה שנתבאר בהערות על סוגיית הגמרא בעמוד ב, כגון שתפסו שומר, אם

וכאילו מכרו לו לנזקיו, ולגבי בעל חוב אינו אלא כמטלטלין, ואפילו עשאו לו [המזיק לבעל החוב] "אפותיקי מפורש", הו' ליה כמי שעשה שורו אפותיקי ומכרו שאינו גובה הימנו", וראה עוד שם בביאור לשון הגמרא לעיל, בביאור הדין שאפילו חב עד שלא הזיק אינו גובה תחילה.

ולבעל המאור [על הרי"ף כאן] שיטה שלישית בזה, והוא סובר, שלדעת רבי ישמעאל גובה הניזק מכל נכסי המזיק, ולא דוקא מגוף השור [וראה ברמב"ן במלחמות שחלק עליו בזה], וסובר עוד בעל המאור לפרש מה ששינו במשנה: "אחרון אחרון נשכר", שאין זה דוקא מגוף השור, אלא אפילו משאר נכסים, ולכן ייתרה המשנה ואמרה "אחרון אחרון נשכר" אף שכבר שנתה המשנה: "ישלם לאחרון שבהם", ולמדנו, שאף משאר נכסים "אחרון אחרון נשכר".

ולפי זה ביאר הבעל המאור, שאכן מגוף השור "אחרון אחרון נשכר" [וכדין חב עד שלא הזיק שהאחרון גובה], אך הרי מהמשנה מדויק, שאפילו משאר נכסים "אחרון אחרון נשכר", ועל זה מקשה הגמרא: למה לא יקדם הניזק הראשון, שעד כאן לא אמרו שהניזק קודם

וביאור המשנה לפי תירוץ זה, מתבאר בהמשך הענין בדרך של קושיא ותירוץ.

אי הכי, איך שנינו: "ישלם לאחרון שבהם, ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו", והרי "ואם יש בו מותר יחזיר לבעליו", מבעי ליה לרבי מאיר למימר! (4)

כלומר: הניחא זו שנינו "ישלם [תחילה] לאחרון שבהם", אכן מתיישב כשתפסו אותם הניזקים, ולא תיקשי למה יזכה האחרון תחילה, והרי הראשון קדם לו, כי את מה שיש לראשון בשור, מתחייב הוא לתת לבא אחריו, כיון שתפסו והתחייב באחריות נזקיו, וכן הלאה, וכפי שנתבאר. (5)

אבל מכל מקום תיקשי, האיך שנינו במשנה שאם יש בו מותר בשור, דהיינו שהיה השור שוה יותר מערך נזקו של האחרון, כי אז ישלמו במותר זה את הניזקים של זה שלפני האחרון? והרי כיון שתפסו, שוב אין הבעלים אחראיים על נזקיו, וכל חיובם הוא רק כפי ערך נזקו של ראשון. ואותו ערך,

אימא לך: הכא במאי עסקינן, (1) כגון שתפסו ניזק הראשון לגבות הימנו [וכן כל הניזקים שלאחריו תפסו את השור], ונעשה עליו — כל ניזק בזמן תפיסתו — כשומר שכר (2) לנזקין.

כלומר, משעה שתפסו, הרי דינו כשומר שכר, שהוא חייב בנזקי השור, (3) ואילו הבעלים פטורים מתשלום נזקיו, ולפיכך:

א. אין הבעלים מפסידים מבעלותם על השור אלא לראשון בלבד, שהרי הם אינם אחראיים אלא לנזקי ראשון, שהזקק בשעה שהיה השור תחת שליטתם.

ב. אותו שעבוד שזכה הראשון בגוף השור, אינו שלו עתה אלא של האחרון, שהרי הראשון שתפס, חייב הוא בנזקי הניזק הבא אחריו, וצריך לשלם לו את אשר יש לו בגוף השור.

וכן זה שבא אחריו, כיון שתפס, צריך לשלם לזה שבא אחריו את אשר יש לו בשור, כי אף הוא תפסו, ונתחייב על תשלום היזקו.

ולשואל, לנושא שכר ולשוכר, נכנסו תחת הבעלים, מועד משלם נזק שלם, ותם משלם חצי נזק.

4. סגנון קושיית הגמרא, הוא בהנחה שכל הניזקים הוזקו בערך שוה.

5. ומיהו גם זה לא ניחא כל כך, שהלשון הרי משמע שבכל אופן משלמים לו לאחרון את ערך נזקו, ואין הדבר כן שאינו זוכה אלא עד גובה נזקו של ראשון, שאין הבעלים אחראיים על הנזק שנעשה בשור מעבר לנזקו של ראשון, אלא שמכל מקום כשהיו כל הניזקים שוים, זוכה בו האחרון, ולזו כוונת המשנה, תוספות [כפי

הבעלים משלמים מגוף השור כשאינן שמירתו עליהם.

1. השמועה מתבארת בפנים כפי פשוט משמעות לשון רש"י, וראה בהערות בסוף הענין.

2. הטעם שהוא נעשה כ"שומר שכר", פירש רש"י שהוא משום שהניזק משתלם את נזקו מן השור, ועל ידי תפיסתו אין יכולים הבעלים להבריח את השור לאגם, שלא יוכלו לגבות ממנו; ומיהו בפשוטו, אף אילו היה נעשה שומר חנינם בלבד, לא היה משתנה הדין.

3. וכפי שנינו לקמן מד ב: מסרו לשומר חנם

וכן מה ששנינו "ואם יש בו מותר יחזיר לשלפני פניו", היינו שאם היה ערך נזקו של זה שלפני פניו גבוה משל אלו שלאחריו, יגבה הוא.

וזו היא ששנינו "אחרון אחרון נשכר", שאם היו כמה ניזקים, שערך ניזקם גבוה משל אחרון, לעולם יזכה המאוחר יותר. כי הקודם לו נתחייב לשלם לו את זכויותיו בשור, בגין היותו שומר שכר החייב בנזקין.⁽⁸⁾

וכן כי אתא רבין, אמר רבי יוחנן לפרש את דעתו של רבי מאיר:

משום פשיעת שומרין נגעו בה לחייב את הניזקים הראשונים להפסיד לטובת הניזק האחרון.

ומקשינן עלה: במאי אוקימתא להא דרבי מאיר כרבי ישמעאל! ?

כבר גבה האחרון. ואם כן, אין המותר בשור שייך לאף אחד מן הניזקין, אלא רק לבעלי השור בלבד! ?⁽⁶⁾

אמר תירץ רבינא: הכי קתני במשנתנו, כלומר, זה ששנינו "ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו", אין הכוונה שאם נותר בשור לאחר גביית הניזק האחרון, יגבה הניזק הקודם לו, אלא כך היא כוונת המשנה:

אם יש בו מותר בנזקיו, יחזיר לשלפניו. דהיינו, אם לא היה ערך כל הנזקים שוה, אלא שהניזק הקודם לניזק האחרון היה ערך ניזקו גבוה משל אחרון, כי אז יזכה הוא בתשלום יתרת נזקו לאחר שיגבה האחרון. כי כשם שזוכה האחרון תחילה לכל הקודמים לו, משום שהקודמים לו נתחייבו זה לזה מחמת תפיסתם את השור, והקודם לו נתחייב לו, כך ביתרת הנזק — שאין לאחרון זכות בו, היות והוא גבוה מערך נזקו — זוכה האחרון מבין הניזקים.⁽⁷⁾

8. העיר המהר"ם שיף, שהמבואר במשנה שאת המותר בנזקים גובה דוקא זה שלפניו ולא הקודמים לו, אף שגם ניזקם גבוה משל אחרון, היינו באופן שניזקו של האחרון קטן משל הקודמים לו, אבל נזקי הקודמים לו שוים, שבאופן זה אכן קודם זה שלפני האחרון לכל הקודמים לו. אבל משכחת לה שלא יזכה בו הוא אלא מי שקדם לו, וכגון שהיו נזקי השני והרביעי שוים [גדולים משל ניזק אחרון, וקטנים משל ניזק ראשון], ואילו נזקו של השלישי היה שוה לנזקו של אחרון; כי באופן זה לא יזכה הרביעי במותר הנזק, שהרי השני קדם לו, ולא הפסיד זכותו לגבות אלא כפי ערך נזקו של השלישי [שהם שוים לשל אחרון], שהרי רק הנזק של השלישי נעשה בשעה שהיה השני

פשטות כוונתם, וראה הערה בהמשך הסוגיא], וראה אריכות בביאור לשון המשנה בתוספות רבינו פרץ.

6. בכלל קושיית הגמרא למה שנינו "אחרון אחרון נשכר", שהרי הניחא שאחרון נשכר ולא הקודמים לו, אך לשון "אחרון אחרון נשכר" פירושו שאת היתרה שבשור אחר גביית האחרון יטול זה שקדם לו, וזה הרי אינו, כי זה שייך לבעלים.

7. ובלבד שלא יהא ערך הנזק של זה שלפניו גבוה מנזקו של ראשון. כי מעבר למה שניזק הראשון, לא יזכה אף אחד מן הניזקים אלא הבעלים, שהרי אין הם אחראיים מעבר לסכום זה, וכנ"ל בהערה בשם התוספות.

זו, וזה נוטל המשים זו; חזר ונגח שור שיה מאתים, האחרון נוטל מנה, ושלפניו נוטל המשים זו, ושנים הראשונים דינר זהב – והרי דין זה אתאן לרבי עקיבא דאמר תורא דשותפי הוא! ואם כן תיקשי: וכי רישא

אי הכי אימא סיפא: רבי שמעון אומר: שור שיה מאתים שנגח שור שיה מאתים, ואין הנבילה יפה כלום, זה נוטל מנה זה נוטל מנה; חזר ונגח שור אחר שיה מאתים, האחרון נוטל מנה, ושלפניו, זה נוטל המשים

הפסד שבא לבעלים מחמת נזקו של האחרון, ולכן אינו יכול לגבות מהבעלים כלום, אחר שגבה האחרון את נזקו מן השור.

ג. ונפקא מינא לדינא יש בין השיטות, כשאין הנזקים שוים, ונזקו של האחד מן הארבעה ניזקים שקדמו לאחרון, פחות משיעור נזקו של האחרון; שלפי פשוטות לשון רש"י ותוספות נראה, שבכ"י האי גוונא לא יגבה האחרון אלא כדי שיעור הנזק הקטן [ואף ששיעור נזקו של האחרון גדול משלון], ומשום שלאחרון אין תביעה על הבעלים, וכל זכותו בשור הוא מכח הניזק הקודם לו, והקודם לו מכח הקודם לו, ואם כן כשהיה שיעור אחד הנזקים קטן, הרי לא זכה אותו ניזק בשור אלא כדי שיעור חצי נזקו, ואינו יכול לתת לבא אחריו אלא כפי מה שיש לו בשור, נמצא שאין לאחרון אלא כדי שיעור חצי נזקו; אבל לפי המהרש"א, אין הניזק האחרון תלוי בניזקים הקודמים לו כלל, ומה שאינו יכול ליטול מכח הניזק הקודם לו, יטול מן הבעלים, ולעולם לא יגבה האחרון פחות משיעור חצי נזקו, אם אך יש בשור כדי שיעור חצי נזקו.

ד. והנה לשון רש"י בד"ה [ואם יש בו מותר] יחזיר לבעלים מיבעי ליה, הוא: "דאין על הבעלים להפסיד מנה שהיה להן בו משעת הנזק הראשון, שהרי לא היתה שמירתו עליהן אלא על הניזק", הרי מבואר בפשוטות מדבריו, שאין הבעלים אחראיים על הנזק שניזקו ארבעה האחרונים, מלבד על ניזקו של ראשון.

ה. וכן נראה בפשוטות גם מדברי התוספות, שכתבו: "ואפילו חמישי נמי, פעמים שאין לו

אחראי לנזקי השור, שהרי אחרי נזקו של השלישי כבר תפס השלישי את השור, ויצא השור מאחריותו של השני, ונמצא שהשני מפסיד מזכויותיו בשור, כפי ערך נזקו של השלישי [והאחרון] ולא יותר, ואם כן את מותר הנזקים יש לתת לשני ולא לרביעי שהרי השני קדם לרביעי, וראה היטב גם ב"תוספות רבינו פרץ".

הרחבה בדין זכות הניזק לגבות משור של בעלים, כשהשור היה ביד שומר, או שתפסו ניזק:

א. פשוטות משמעות לשון רש"י ותוספות היא, [וכפי שיתבאר באות ג], שאין הבעלים אחראים כלל על נזקים שנעשו אחר שתפס אותם הניזק הראשון, ואלו שלאחריו, ועל פי זה נתבארה הסוגיא בפנים; אבל האחרונים [ראה מהרש"א כאן, ו"קצות החושן" סימן תא] הוכיחו, שזכותו של הניזק לגבות משורם של הבעלים אפילו כשיש שומר שהוא אחראי על הנזקים, ואפילו כשהבעלים אנוסים ואינם יכולים לשמור את שורם. וכשגובה הניזק מן השור של הבעלים, חוזרים הבעלים על השומר שישלמו להם את הפסדם בשור, שהרי היות ושומרים הם, והופסד שורם של הבעלים לניזק כשהיה השור תחת אחריותם ושמירתם, הרי השומר אחראי לפצות את הבעלים על כך, כשם שהיה צריך לפצותם אילו היה נגנב השור.

ב. ולפי שיטתם, ביאור מה שאמרו בסוגייתנו, שאם יש בו מותר יחזיר לבעלים, אינו משום שאין הבעלים אחראי על ניזקו של הקודם לאחרון, אלא משום שהניזק הקודם אחראי כלפי הבעלים מדין "שמירת גופו" על כל

רבי ישמעאל היא, וסיפא רבי עקיבא היא?! (9)

אמרי בני הישיבה: אין, אכן כן הוא. דהא אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא! (10)

שמוכח מדבריו כפירושו בדברי התוספות. ז. ומיהו המהרש"א בלשון קושייתו הקשה שיטול גם מחלק השלישי והשני, אך ראה ב"חידושי רבי שמעון" שם, שהוכיח שהם אינם חייבים ליתן מחלקם כשאינם שומרים, ואולי מודה בזה המהרש"א, אלא שהוא סובר שבתפיסת הניזק השני לא נפטר הראשון משמירתו.

ח. ורבי מאיר שמחה בחידושו, כתב לתרץ דברי התוספות, שעד כאן לא אמרו שנוטלים מגוף השור אלא באופן שהבעלים לא יפסידו, כי השומר ישלם להם, אבל כאן כשתפסו, אם כי הוא נעשה עליו שומר שכר לניזקין, אבל אינו נעשה עליו שומר שכר כלפי הבעלים לשלם להם את הפסד; וראה עוד מה שכתב ה"חזון איש" בישב הקושיא, ובביאור דברי הש"ך.

ט. וב"אבן האזל" [נזקי ממון ד ח, ד"ה אכן באמת נראה] כתב ליישב, שענין זה תלוי במחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא, ורק לרבי עקיבא יש לניזק זכות ליטול מן השור גם בלי שיהיה חיוב של הבעלים, אבל לרבי ישמעאל שחיוב התשלום בתם הוא חוב של המזיק והשור נעשה אפותיקי לחוב זה, אם כן אין גובים מהשור של הבעלים כשאינן חיוב תשלום על הבעלים עצמם וכגון שתפסו הניזק ואנוסים הם, והרי סוגייתנו אליבא דרבי ישמעאל היא.

9. לכאורה קושיית הגמרא אינה מובנת, שהרי מחלוקת תנאים היא במשנתנו, ולמה אי אפשר שזה יסבור כרבי ישמעאל, וזה יסבור כרבי עקיבא?! וראה מה שכתב בזה ב"שיטה מקובצת" בשם הרא"ה; וראה עוד מה שכתב בזה ה"פני יהושע" ליישב לפי שיטת רש"י בביאור משנתנו.

10. יש מפרשים: שיניו גדולות; רב האי גאון, ב"שיטה מקובצת" כתובות יד. ויש מפרשים:

את כל נזקו, אם נזקו יתרים על של רביעי, שאין נוטל אלא חלקו של רביעי, [שהרי על נזקו של החמישי אין אחראי אלא הניזק הרביעי בלבד, ואי אפשר שיטול הניזק החמישי יותר ממה שהיה לניזק הרביעי, ולכן אם נזקו גדול משל הרביעי אינו נוטל אלא כפי שהיה לרביעי בשור ולא יותר], ומיהו כשכל הנזקין כולן שוין, כולם מפסידין והאחרון נשכר [שהרי כל ניזק הפסיד לזה שלאחריו את כל חלקו, והאחרון זוכה].

והמהרש"א באמת תמה על דבריהם, למה לא יגבה האחרון, והש"ך בסימן תא כתב דלא קשיא מידי, ראה שם, וב"קצות החושן" שם, דחה דברי הש"ך, ולא יישב את התוספות. [והאחרונים העמידו את קושייתם רק על דברי התוספות, ואילו מדברי רש"י לא הזכירו, וצ"ע].

ו. וב"חידושי רבי שמעון" סימן לב, כתב לפרש את דברי התוספות, שאין כוונתם לומר, שאם נזקו של הרביעי קטן משל חמישי, שהחמישי מפסיד, אלא כוונתם היא באופן שנוזקו של החמישי והשלישי שוים, ונזקו של הרביעי קטן משל שניהם, שבאופן זה יגבה החמישי כדי שיעור נזקו של רביעי, ואילו את העודף משורם של הבעלים יטול השלישי ולא החמישי, שהרי הוא קדם לו; ואף שמבואר בסוגיא שהאחרון קודם, היינו דוקא משום שהראשון אחראי על נזקי השני והוא נוטל הימנו את זכויותיו, והשני לשלישי וכן הלאה, נמצא האחרון הוא שנוטל; אבל כשהיה בין הניזק השלישי לחמישי נזק קטן, הרי לא הפסיד השלישי לרביעי אלא כדי שיעור חצי נזקו של הרביעי, ואילו לחמישי אין הוא צריך להפסיד שהרי בשעת נזקו של החמישי לא היה השור תחת שמירתו, שהרי הרביעי תפסו, ושוב ממילא קודם הוא לחמישי, שהרי הוא קדם לו בנזק. וכיון בזה לדברי "תוספות רבינו פרץ",

תנן התב, שנינו לקמן צ א :

התוקע לחבירו, המכה את חבירו על אוזנו, (13) נותן לו סלע דמי בושתו, שהוא

שבוק מתניתין ותא בתראי [הנח למשנה ובוא אחריין], כלומר: הנח למשנה ואל תטרח לשנותה כתנא אחד, אלא אמור כמוני: (11) רישא רבי ישמעאל היא, וסיפא רבי עקיבא היא. (12)

שויס, זוכה האחרון, ובעודף שעל נזקו של האחרון כשהיו שויס בו כל הניזקים הקודמים לאחרון, זוכה האחד שלפני האחרון, דברי רבי מאיר.

רבי שמעון אומר: אין הדין כאשר אמרת, שיתרת השור ביד הבעלים היא כשהיו הניזקים שויס, אלא:

שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים, ואין הנבילה יפה כלום, זה נוטל מנה וזה נוטל מנה; תפסו הניזק הראשון, וחזר ונגח שור אחר שוה מאתים, אין אומרים שיפסיד הראשון בלבד את חלקו לניזק השני [כשם שהדין הוא לפי רבי מאיר הסובר כרבי ישמעאל], אלא האחרון אכן נוטל מנה, אבל אינו נוטל משל הניזק הקודם לו בלבד, אלא נוטל אותו מנה חציו על חשבון הבעלים וחציו על חשבון הניזק הראשון, ולכן: ושלפניו, זה — הניזק הראשון — נוטל חמשים זוז והפסיד מחצית התשלום, וזה — הבעלים — נוטל חמשים זוז והפסיד אף הוא את מחצית התשלום; תפסו הניזק השני וחזר ונגח שור אחר שוה מאתים, האחרון נוטל מנה ובהפסד זה נוטלים חלק כל הבעלים הקודמים, כל אחד כפי היחס שלו בבעלות השור [ואף הניזק הראשון מפסיד, ואף שכבר אינו תפוס תחת ידיו], ולכן: ושלפניו חמשים זוז, ושנים הראשונים דינר זהב; ודינו של רבי שמעון אמת, בין שתפסוהו הניזקים בין שלא תפסוהו. ואולם התוספות חלוקים בזה על דברי רש"י, ושיטת רש"י בביאור משנתנו צריכה לימוד.

13. כן פירש רש"י בפירושו ראשון, ובפירושו שני

שמועותיו חריפים כחץ שנון; שם בשם יש שדורשין, ודחה רב האי פירושו זה.

11. רש"י לעיל יד א.

12. כתבו התוספות, שיש חילוק בין רבי ישמעאל לרבי עקיבא באופן שתפסוהו הניזקים: לדעת רבי ישמעאל: כשתפס הניזק הראשון את השור נעשה הוא עליו שומר שכר, ושוב אין על הבעלים להפסיד לטובת הניזק שבא אחריו, אלא השומר בלבד הוא שמפסיד לטובתו; ואילו לדעת רבי עקיבא: אף כשתפסו הניזק הראשון, אין הוא פוטר את הבעלים מלשלם את חלקם כפי הערך שיש להם בשור, שאין השומר נעשה שומר אלא על חלקו שלו, ולא על חלק הבעלים, ועל הבעלים להפסיד כשם שעל השומר להפסיד.

ולפי שיטתם, מתבאר מחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון שבמשנתנו — החלוקים במחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא — כדלקמן:

שור שנגח ארבעה וחמשה שוורים זה אחר זה, והיה ערך כל הניזקים שוה, ותפסו כל הניזקים, ישלם — חצי נזק אחד בלבד — לאחרון שבהם, ומותר השור של הבעלים הוא, ואם יש בו — כלומר: בנזקיו של הקודם לו — מותר על נזקי האחרון, יחזיר — הבעלים ממותר השור שבידו — לשלפניו את עודף נזקו על פני נזקו של האחרון, ואם יש בו מותר — כלומר: אם היה נזקו של השלישי עודף על של הרביעי ושל החמישי — יחזיר — הבעלים ממותר השור שבידו — לשלפני פניו, ואחרון אחרון נשכר, כלומר: באותו חלק שהניזקים

שיעור בושת לאדם בינוני.

רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי:
מנה [מאה זוז] נתן לו כדמי בושתו.

מעשה בההוא נברא דתקע לחבריה [מעשה
באדם שתקע לחבירו], שלחיה רב טוביה בר
מתנה לקמיה דרב יוסף, (14) כדי
שישאלוהו: (15)

שני מיני מטבעות יש:

מטבעות צוריים ומטבעות מדינה, (16)
וההבדל ביניהם היה בכמות הכסף שבהם,
שבסלע צורי היתה כמות פי שמונה של כסף
מאשר במטבעות מדינה, ולכן אף היה ערכם
פי שמונה. (17)

כל סוגי המטבעות [מעות, זוזים ודינרים,
ומנים] הנוכרים בש"ס, אין ספק שהכוונה
בהם היא למטבעות צוריים, (18) ברם
בסלעים ובשקלים [מחצית הסלע] שנוכרו
בתורה ובש"ס, דנה כאן הגמרא האם
הכוונה היא לסלעים צוריים, או לסלעי
מדינה.

הסלע הצורי שוייו כארבעה דינרים צוריים,
ושל מדינה שויו ארבעה דינרים של מדינה,
או חצי דינר צורי.

האם סלע צורי [שהוא ארבעה זוזים צוריים]
תנן שהוא נתן לו דמי בושתו, לדעת תנא
קמא שהלכה כמותו — או שמא סלע מדינה
[שהוא חצי זוז צורי] תנן?

אמר ליה רב יוסף:

תניתוה, יש ללמוד ממשנתנו, שאין התנא
שונה אלא סלע צורי, ולא סלע מדינה:

שהרי שנינו במשנתנו: **ושנים הראשונים**
נוטלים כל אחד דינר זהב שהוא עשרים
וחמשה זוז של כסף; והרי יכול היה התנא
לשנות עוד נזק שנעשה, ואז היה יוצא
ששנים הראשונים נוטלים כל אחד שנים
עשר וחצי זוז, אלא ודאי שמשום כך לא
שנה כן התנא, משום שאין הוא רוצה לשנות
חצאין —

ומיהו, **אי סלקא דעתך: תני תנא סלע מדינה**

וכיון שתפס אין מוציאין ממנו, וכמבואר לעיל
טו ב.

16. מטבעות צוריים הם מטבעות של העיר צור,
ושל מדינה, הן מטבעות שהיו נהוגות בירושלים,
ראה רמב"ם [טוען ונטען ג ב], וראה עוד בדברי
הרמב"ם בהלכות חובל ומזיק ג י.

17. רמב"ם בפירושו המשניות בכורות ח ז,
ובהלכות טוען ונטען ג ב, ועוד.

18. כן כתבו התוספות, וכן נראה מלשון רש"י,
ואף הסוגיא מתבארת יותר על פי זה.

פירש: תקיעה ממש, והיינו שתוקע לו בפיו
בתוך אזנו, כמבואר ברש"י בכורות נ ב, וראה
עוד מה שכתב רש"י שם.

14. מלשון הגמרא בהמשך נראה, שהתקיים
משא ומתן הלכתי בין רב יוסף לאחר, ואף בעלי
הדין היו בפני רב יוסף, אך לא נתבאר מי הוא
זה שנשא ונתן בהלכה עם רב יוסף.

15. ואם תאמר: הרי אין מגבין בושת בבבל,
שכל דבר שאין בו חסרון כיס אין מגבין אותו
בבבל [ראה לעיל כו ב: "קנסא קמגבית בבבל",
ובתוספות שם בד"ה קנסא]?!
פירש רש"י: דהכא במאי עסקינן כשתפס,

מאחר שפסק להם רב יוסף, שאין על התוקע לתת אלא סלע מדינה שהוא חצי זוז צורי, אמר ליה ההוא גברא [הנפגע] לרב יוסף:

הואיל ורק פלגא דזוזא הוא, לא בעינא ליה! אלא נתביה לענייב [היות ואין עליו לשלם לי אלא חצי זוז בלבד, בוש אני ליטלו, ויתן התוקע את חצי הזוז לענייב]!

הדר אמר ליה, שוב חזר בו הנפגע, ואמר לרב יוסף: נתביה ניהלי, איזיל ואיברי ביה נפשאי [יתן לי את חצי הזוז, ואלך להברות בו את נפשי], כלומר: אקנה בו משהו לטעום.

אמר ליה רב יוסף לנפגע:

אין אתה יכול לחזור בך, שכבר זכו בו ענייב; ואף על גב דליכא ענייב הכא [ואף שאין ענייב לפנינו] אנן — אני שגבאי צדקה אני — יד ענייב אנן, וכאילו זכו בו כבר הענייב.⁽¹⁹⁾

דאמר רב יהודה אמר שמואל:

אף שהשביעית משמטת את החוב, אלא אם כן כתבו "פרוזבול", דהיינו: "מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני [את שטרותי שאתם תהיו נוגשים, ואני לא אגוש], שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה", וחותרים עליו הדיינים או העדים; מכל מקום:

יתומיב אינן צריכינן פרוזבול, כי אף בלי א-ז א פרזובול אין משמטת השביעית את החוב

[דרך התנא לשנות סלע מדינה], אם כן, כיון שחצי זוז הוא סלע שלם של מדינה, אכתי תיקשי: נפלוג וניתני עד תריסר וסלע, יוסיף התנא עוד נזק אחד, עד שישאר לניזק הראשון ולבעלים, לכל אחד שנים עשר זוז צוריים ועוד סלע מדינה [שהוא חצי זוז צורי], שהרי הסלע דבר שלם הוא! ?

אלא ודאי שאין התנא שונה סלע מדינה כלל, ואילו בזווי הרי אלו חצאין שאין התנא שונה.

אמר דחה ליה את הראיה:

וכי אטו תנא כי רוכלא ליתני וליזיל [וכי דרך התנא לפרט את כל האופנים, כמו רוכל המספר על מרכולתו לפרטי פרטים], כלומר: אכן יכול היה התנא לומר כן, אלא שדי היה לו במה שאמר, ולא הוצרך להוסיף עוד נזק ואת חלוקת השור לאחר נזק זה.

שואלת הגמרא: מאחר שנדחתה ראייתו של רב יוסף שבכל מקום סלע צורי תנן, אם כן מאי הוי עלה [מה היא פשיטת השאלה] אם סלע צורי תנן גבי התוקע לחבירו, או סלע מדינה הוא דתנן?

פשטת בני הישיבה, מהא דאמר רב יהודה אמר רב:

כל כסף האמור בתורה, כסף צורי הוא, וכן כשמזכירים חכמים שיעור של תורה [כגון חמשים סלעים של אונס ומפתה], כוונתם לכסף צורי; ואילו שיעור של דבריהם, כגון סלע של בושת, שחכמים הם שקבעו את השיעור, השיעור הוא בכסף מדינה.

19. א. פירוש, דהא קיימא לן [גיטין יג א]: "אמר רב הונא אמר רב: מנה לי בידך תנהו